

Lærlingesagen i Udlandet.

Die Reform des Lehrlingswesens. Sechzehn Gutachten und Berichte veröffentlicht vom Verein für Socialpolitik. Leipzig, 1875. Duncker & Humblot (234 S.)

Verhandlungen der dritten Generalversammlung des Vereins für Socialpolitik am 10. 11. und 12. October 1875. Auf Grund der stenographischen Niederschrift herausgegeben vom ständigen Ausschuss. Leipzig, 1875, Duncker & Humblot. (228 S.)

I.

Som et af de Hovedpunkter, der efter Indenrigsministeriets Formening nærmest maatte blive Gjenstand for den sidste Efteraar nedsatte Arbejderkommissions Undersøgelser og Overvejelser, fremhæver Ministeriet: Lærlingesagen. Det vil — udtaler Ministeriet — paahvile Kommissionen at overveje, hvilke nærmere Bestemmelser der maatte kunne gives om Forholdet mellem Læremester og Lærling, «om Lærekontraktens Afslutning under offentlig Approbation, om Mesterens Ansvar for Lærlingens tilbørlige Op-lærelse og øvrige Behandling i Læretiden, om Lærlingens Besøg af tekniske Skoler», om Læremestrenes Pligt til at lade deres Lærlinge besøge offentlige Haandværkerskoler, om «hvilken Betydning der vilde være at tillægge Besøget af disse Skoler med Hensyn til Erhvervelse af Næringsret o. s. v.» — Herefter vil man vel altsaa, i en forhaabentlig ikke meget fjern Fremtid, kunne vente Udtalelser og

Oplysninger fra Arbejderkommissionen om denne meget vigtige Sag.

Fra privat Side er der i den seneste Tid blevet udfoldet en ikke ganske ubetydelig Virksomhed navnlig af Bladet «Arbejderen» og af Lærlingeforeningen. Den i Slutningen af 1874 stiftede «Forening for Lærlinges Uddannelse i Haandværk og Industri» har bl. A. til Formaal at fremkalde en bedre Uddannelse af Lærlingerne, at støtte de Udlærte i deres videre Uddannelse, at samle Oplysning om Arbejdsforholdene i Indland og Udland til Vejledning for Arbejdsgivere og Arbejdere, at tilvejebringe en nærmere Sammenslutning mellem Mestre og Lærlinge, at give forskellige Understøttelser, at uddele Belønninger for dygtige Svendeprøver, at give Rejseunderstøttelse til videre Uddannelse i Udlandet. Det er navnlig i de sidste Maaneder, at denne Forening med større Iver har taget fat paa sin Gjerning, og det er virkelig lykkedes den at sætte en Bevægelse i Gang til Bedste for Lærlingesagen. Af alle offentlige Udtalelser, af den hele Bevægelse fremgaar, at Lærlingspørgsmaalet i Danmark er paa det Nøjeste beslægtet med Lærlingspørgsmaalet i Udlandet: man hører hos os de samme Klager som i Udlandet over, hvorledes Lærlingeforholdet bliver stedse løsere og overhovedet udarter i en højst betænkelig Grad, og de Midler mod Ondet, der bringes i Forslag, ere tildels ogsaa de samme: man forlanger, at Oprettelsen af skriftlige Kontrakter mellem Mestre og Lærlinge gjøres obligatorisk; man forlanger Gjenindførelsen af Duelighedsprøver; man forlanger Oprettelse af og Understøttelse til tekniske Skoler, og man tror, at der under den gamle Lavsinstitution døg fandtes adskillige Bestemmelser, som burde have været bevarede i Stedet for fjernede. Forskjellen

mellem Stillingen hos os og i Udlandet er væsenlig kun en Gradsforskjel: i Udlandet er paa flere Steder Forholdet udartet i en endnu stærkere Grad, hvoraf den naturlige Følge da atter er, at man dér er tilbøjelig til at ty til endnu radikalere Midler end paa de Steder, hvor Ondet hidtil ikke har grebet saa stærkt om sig.

Den faretruende Maade, paa hvilken Lærlingspørgsmaalet fremtræder paa flere Steder i Udlandet, har medført, at man dér har underkastet hele Spørgsmaalet en meget alvorlig Prøvelse. Navnlig gjælder det om Tyskland. Man har i vort Naboland gjort Sagen til Gjenstand for en samvittighedsfuld og alsidig Drøftelse. Særlig Fortjeneste heraf har den socialpolitiske Forening indlagt sig. Foreningen har ifjor indsamlet et større Antal Beretninger og Erklæringer, der navnlig undersøge disse tre Hovedspørgsmaal: Hvilke Forandringer er der siden den gamle Næringslovgivnings Ophæven i Tyskland sket i Lærlingenes Stilling? For hvilke Forbedringer kan enkelte Arbejdsgiveres saavel som Arbejder- og Arbejdsgiverforeningernes fri Virksomhed med Udbytte bane Vejen? Hvorledes kan Lovgivningen virke fremmende og ansporende eller tvingende? Saavel i disse Beretninger som i Foreningens Forhandlinger indeholdes der et betydeligt Materiale til Bedømmelse af Lærlingeforholdet i Tyskland. Inden vi skride til Omtalen heraf, ville vi dog kaste et hurtigt Blik paa Sagens Stilling i andre Lande, og vi begynde da med England, som det Land, hvor Lærlingspørgsmaalet i alle sine forskjelligartede Ytringer er traadt langt tidligere frem paa Dagsordenen end de fleste andre Steder.

Ved Lærlingeloven (Statute of Apprenticeship) af 1562 blev de engelske Lavs Bestemmelser om Lærlingevæsenet codificerede og — som Adam Smith siger — «hvad der hidtil havde været mange Lavs Forskrifter blev nu i England den almindelige og offentlige Ret for alle Professioner, som dreves i Kjøbstæderne.» Ogsaa til de Steder og Haandværk, som Loven af 1562 ikke omfattede, blev dens Bestemmelser efterhaanden udvidede ved Skik og Brug og blev faktisk anerkjendte, selv om de manglede Lovens Beskyttelse. Efter den nævnte Lov maatte Ingen drive nogen Profession, naar han ikke havde gennemgaaet en syvaarig Læretid i den. Læretiden maatte ikke begynde efter det 21de Aar og ikke høre op før det 24de. Enhver Mand med selvstændig Husstand, der havde gennemgaaet en syvaarig Læretid, og som havde fyldt det 24de Aar, maatte atter antage Lærlinge; men holdt han tre Lærlinge, skulde han ogsaa holde én Arbejder (Svend), og for hver Lærling udover de tre atter en Arbejder.

Efterhaanden som Storindustrien udviklede sig, følte disse Bestemmelser stedse mere trykkende, og efterat Adam Smith var traadt frem, tog Kampen imod dem til i Styrke og Betydning. «Ligesom den Ejendomsret» — skrev Smith —, «som Enhver har over sit eget Arbejde, er den oprindelige Kilde til enhver Ejendomsret, saaledes er den ogsaa den helligste og ukrænkligste Ret. Den Fattiges Formue bestaar i hans Hænders Kraft og Færdighed. At hindre ham i at bruge dem, paa hvilken Maade ham lyster, naar han derved ikke skader sin Næste, er en aabenbar Krænkelser af den hellige Ejendomsret. Det er et aabenbart Indgreb saavel i Arbejderens som i Arbejdsgiverens berettigede Frihed: det hindrer Arbejderen i at arbejde saaledes som han foretrækker, og det hindrer

Arbejdsgiveren i at beskæftige dem, som han anser for bedst skikkede. Afgjørelsen af, om En er skikket til et Arbejde, kan dog uden Tvivl overlades til Arbejdsgiveren, der er direkte interesseret heri. Lovgiverens naragtige Frygt for, at Arbejdsgiveren skulde beskæftige uskikkede Personer, er aabenbar ligesaa uforskammet som trykkende.» Og efter disse almindelige principielle Angreb paa Lærlingeloven anfører Smith følgende specielle Indvendinger:

1. Lang Læretid beskytter ikke mod slette Varer; thi Varernes Slethed har mere sin Grund i Uærlighed end i Uduelighed; men imod Uærlighed yder selv den længste Læretid ingen Beskyttelse.

2. Forøvrigt har lang Læretid ingenlunde den Virkning at oplære de unge Mennesker til Flid; en Arbejder med Akkordløn vil være flittig, da han har Fordel af sin Flid; Lærlingen, der arbejder uden Løn, doven, da han ikke har nogen umiddelbar Opfordring til at være flittig.

3. Den lange Læretid er desuden heller ikke nødvendig til at lære Professionen.

4. Fordringen om, at den, der vil drive et Haandværk, skal have lært det i syv Aar, forhindrer Arbejderne i at gaa fra et Haandværk, der er i Forfald, over til et, der blomstrer op, og vil derved henvise mange Arbejdere til Fattigvæsenet.

Resultatet af Smiths Argumentation blev, at hele Lærlingeloven burde afskaffes. Argumentationen kan, da den blev fremført med ganske andre industrielle Forhold end vor Tids for Øje, ganske vist ikke være paa samme Maade afgjørende nu som under Fortidens uudviklede industrielle Tilstande; men om Brentanos Kritik, hvorefter Adam Smiths almindelige saavel som hans fire specielle Indvendinger reduceres til Nul, er ganske berettiget, er

dog noget tvivlsomt. Sikkert er det imidlertid, at Adam Smith vandt en Sejr, i alt Fald i formel Henseende; thi ved Loven af 18de Juli 1814 blev Lærlingeloven af 1562 afskaffet. Saaledes mistede Lærlingssystemet den legale Beskyttelse, men det blev ikke virkelig afskaffet; thi i Stedet for Lærlingeloven traadte Coalitioner af Arbejdere, der følte deres Interesser true, og de ovenanførte Lærlingesbestemmelser blev med nogle Modifikationer, forsvarede af de engelske Fagforeninger lige ned til vor Tid. Thi medens Adam Smith 40 Aar tidligere havde ventet, at «de Fattige» ved Lærlingelovens Ophævelse skulde få fri Raadighed over deres Arbejde — «den helligste og ukrænkeligste Ejendom» —, blev ved denne Lovs Afskaffelse Muligheden for dem af at kunne leve af deres «Formue» — som Adam Smith kalder «deres Hænders Kraft og Færdighed» — i høj Grad truet. Adam Smith havde nemlig ventet, at Afskaffelsen af den tvungne syvaarige Læretid vilde medføre, at et større Antal selvstændige Næringsdrivende vilde etablere sig, og da han kun havde den lille Industris Forhold for Øje, er denne Forventning forstaaelig. Men en større Skranke for selvstændig Etablering end den, der laa i den ved den tvungne Læretid betingede bekostelige Oplæring, fremstod med Storindustrien, som gjorde en betydelig Driftskapital til en uundgaaelig Betingelse. I Stedet for, at Tallet paa selvstændige Næringsdrivende tog til efter Lærlingelovens Afskaffelse, tog det tværtimod af, og den nævnte Lovs Afskaffelse var ikke uden Andel heri: thi nu blev alle legale Skranke, der hidtil havde hindret den store Kapital i ubetinget at udfolde sine Kræfter, fjernede, og den frigjorte store Kapital kunde uhindret undertrykke sine mindre Konkurrenter. En Mængde Smaamestre blev trykkede

ned i Arbejdernes Klasse, og Andre, der tidligere vilde være blevne Mestre, vedblev nu hele deres Liv at være uselvstændige Arbejdere.

Hvad Indflydelse havde nu disse Forandringer paa Lærlingenes Stilling? Lærlingene forsvandt i det Hele ingenlunde, hvad Adam Smith havde ventet. I alle Fag, der endnu forudsatte visse Kundskaber og Færdigheder, blev der ligesom tidligere afsluttet Lærekontrakter; men bortset fra det stedse aftagende Tal af Smaaforretninger, hvor ligesom tidligere Driftsherren, med hvem Lærekontrakten afsluttedes, ogsaa var Læremester, ophørte nu Forretningsschefen at være Læremester. I alle Forretninger, der dreves i det Store, blev Lærekontrakten enten afsluttet med en Arbejder, der forpligtede sig til at oplære Drengen — ganske vist det sjældneste Tilfælde — eller den — hvilket var Reglen — afsluttedes vel med Driftsherren; men denne lærte ikke selv Drengen, men overlod dette til en af sine Arbejdere. Fremdeles gik det stedse mere af Brug at afslutte Lærekontrakten «under indenture». Fordelen ved den under den tidligere Lov brugte «apprenticeship under indenture» bestod deri, at begge Parters, Læremester og Lærlings, gjensidige Forpligtelser blev saaledes fastslaaede, at de kunde gøres til Gjenstand for Søgmaal: Mesteren var forpligtet til at lære, Lærlingen til at arbejde, Begge under Strafansvar. Mesteren var sikker paa at faa sin Ulejlighed erstattet: i faa Aar kunde han lære Drengen Haandteringen, og under Resten af Læretiden fik han af Drengen en Svends Arbejde og gav ham kun en Lærlings Løn. Mesteren stod sig altsaa ved at lære Lærlingen, og der var derfor ogsaa Udsigt til, at denne virkelig lærte Haandteringen.

Efter at den legale Forpligtelse til Afslutning af de tidligere lovformelige Lærekontrakter var bortfaldet med Lærlingelovens Afskaffelse, blev saadanne Kontrakter stedse sjeldnere. Men Følgerne heraf have været meget uheldige: der er ikke mere noget fast Baand mellem Mester og Lærling. Driftsherren kan efter Forgodtbefindende afskedige Lærlingen; denne kan gaa sin Vej, naar ham lyster. Mesteren har ingen retsgyldig Forpligtelse til at lære Lærlingen; denne ingen til at arbejde. Og netop paa Grund af denne sidste Mangel er det ikke sandsynligt, at Mesteren vil forsøge paa at undervise, da han ikke vinder Noget derved: thi saasnart Lærlingen tror at kunne noget, løber han sin Vej, for at søge højere Løn hos en anden Arbejdsgiver. Ja, Ulykken er, at den Dreng, med hvem der ikke sluttet Lærekontrakt, i Virkeligheden slet ikke antages som Lærling: Arbejdsherren, der søger at producere saa billigt som muligt, antager af den billigste Arbejdskraft det mest Mulige; naar Konjunkturerne gaa ned, afskediger han sine Dreng, naar de gaa op, antager han dem paany; Drengen bliver brugt som den billigste Arbejdskraft, af hvilken den størst mulige Fordel skal drages; han lærer en enkelt simplere Gren af Faget, men han bliver ikke virkelig undervist i det. Fra begge Parters Side er Forholdet saaledes aldeles løst, og Følgerne heraf maa nødvendigvis i mange Henseender være yderst uheldige. Dette have ogsaa de engelske Fagforeninger erkjendt, og de have — med ikke ringe praktisk Udbytte — søgt at gjøre Forholdet fastere ved at virke for Afslutningen af skriftlige Kontrakter, ligesom de forlange af Arbejdere, der ville optages i dem, at de skulle godtgjøre at have gennemgaaet en vis, for de forskjellige Fag forskjellig, Læretid.

Mod Arbejdsgivernes Ret til at antage, hvormange Lærlinge det skal være, have Fagforeninger bestemt kæmpet. Som ovenfor anført maatte efter Lærlingeloven Tallet paa de Lærlinge, en Mester beskæftigede, ikke overskride et vist i Loven bestemt Forhold. Overalt, hvor denne legale Indskrænkning faldt bort, fremtraadte snart den Kjendsgjerning, at voxne Arbejdere ikke mere blev beskæftigede som tidligere; men de udlærte Arbejdere, der modtog en Arbejders fulde Løn, afskedigedes i massevis og erstattedes af saakaldte Lærlinge, der kun fik Lærlingeløn, og som for denne ynkelige Løn maatte arbejde ligesaa meget som voxne Mennesker. Dette Arbejdsgivernes Misbrug af Friheden har maaske mere end alle andre lignende Misbrug ført til de engelske Arbejders Coalitioner, og — naar bortses fra de Fag, der ere i saa stærk Udvikling, at de ere i Stand til at absorbere alle andre Fags overflødige Arbejde — gjøre de engelske Fagforeninger det til en Pligt for deres Medlemmer ikke at arbejde i noget Værksted, hvor Tallet paa Lærlinge staar i et større Forhold til Tallet paa udlærte Arbejdere end af dem foreskrevet. De faktiske Forhold have nemlig i mange Tilfælde medført, at det i Arbejdernes Øre har lydt som Ironi, naar Adam Smith imod Lærlingssystemet retter sit Opraab til «den helligste og ukrænkeligste Ejendom», Enhver har over «sine Hænders Kraft og Færdighed»; den nedarvede Begrænsning af Lærlingetallet har i Arbejdernes Øjne tværtimod vist sig som et Bolværk mod Overmagtens Misgreb, ikke som et Indgreb i deres Ejendomsret; det er ikke Arbejderne, der klage over Indgreb i denne Ret; det er Arbejdsgiverne, der fra deres Særinteressers Standpunkt forlange fuldstændig Fjernelse af alle Skranker (Jfr. Brentano: «Arbeitergilden»).

Imod Fagforeningernes betegnede Politik har der nu hævet sig det Raab, at Arbejdsgiverne derved forstyrres i den fri Raadighed over deres Ejendom, og at de hindres i at udøve deres Ret til at bruge den Arbejdskraft, der er dem fordelagtigst. Men Fagforeningerne anerkjende i Principet fuldstændig denne Arbejdsgivernes Berettigelse. Kun svare de dem: «Vi ere imod den Maade, hvorpaa I systematisk bruge Eders Ret; og naar I bruge et større Antal unge Mennesker, end vi anse for heldigt, ere vi ligesaa berettigede til at sige Eder, at vi ikke ville arbejde for Eder.» Og Arbejderne ere naturligvis ligesaa juridisk berettigede til kun at arbejde under visse Betingelser, som Arbejdsgiverne ere berettigede til kun at beskæftige dem under visse Betingelser. Men Fagforeningerne gaa videre, idet de hævde, at de ogsaa ere økonomisk berettigede til ved en Begrænsning af Lærlingetallet at ordne Konkurrenceforholdene og at hindre Udbuddet af udlært Arbejdskraft i at overskride Efterspørgslen (Se derom Brentano: «Arbeitergilden»). Forøvrigt maa endog Arbejdsgivere indrømme, at Begrænsningen af Lærlingetallet ikke har hindret Udbuddet i at holde Skridt med Efterspørgslen. Man indvender vel imod denne Begrænsning, at den kunde hindre Arbejdere, der have særlige Anlæg for et bestemt Fag, i at komme ind i det, og man indvender, at det dog maa kunne overlades til Enhver selv at bedømme, om et Fag er for overfyldt. Men ved nærmere Prøvelse vil det maaske vise sig, at denne Indvending ikke har saa meget at sige. Allerede J. G. Hoffmann og G. Schmoller have vist, hvorledes de Allerfleste i Valget af den Beskæftigelse, der hele Livet igjennem skal skaffe dem deres Udkomme, slet ikke lade sig lede af en bestemt Tilbøjelighed eller af en forstandig Vurdering af

det mulige Udfald. Arbejderen træffer ikke engang selv dette Valg, men hans Forældre for ham. Men Forældrene vælge slet ikke for Sønnen med en klar Erkjendelse af det Fag, hvor Efterspørgslen er størst. Det Hovedhensyn, de lade sig lede af, er, at Drengen saa snart som muligt skal kunne fortjene Noget, fremdeles Hensynet til den største Bekvemmelighed og lignende Motiver. Forældrene befordre saaledes selv den for store Beskæftigelse af Børn og unge Mennesker og det bestandigt stigende Tal af ubeskæftigede udlærte Arbejdere i et Fag. Desto nødvendiggere er det, at de voxne Arbejdere søge at bringe Lærlingenes Forældre til en klarere Erkjendelse og at de beskytte sig imod de uheldige Følger af Forældrenes Misgreb.

Men om end de engelske Fagforeningers Optræden saaledes er forstaaelig og under de givne Forhold ikke ganske uberettiget, kan der dog gjøres grundede Indvendinger herimod. Ulykken er, at medens Arbejdsgivernes Interesser tidligere udelukkende forsvaredes, forsvare Fagforeningerne nu paa deres Side udelukkende de formentlige Arbejderinteresser. Men det kommer netop an paa at tage Hensyn til begge Parters Interesser. I Anerkjendelse heraf er det, at man i England har oprettet forskellige Arbejdskamre: et Antal Delegerede, der vælges af Arbejderne i et Fag, træde periodisk sammen med et lige saa stort Antal Delegerede for Arbejdsgiverne i det Øjemed at fastsætte for et vist kommende Tidsrum samtlige Arbejdsbetingelser i Overensstemmelse med de konkrete industrielle Forhold. Til disse Arbejdsbetingelser høre ogsaa Lærlingeforholdene. Arbejdskamrene træffe Bestemmelser ikke blot om Læretiden, men ogsaa om det Antal Lærlinge, en Arbejdsgiver maa beskæftige. Ind-

træffer det Tilfælde, at en voxen Arbejder vil gaa fra et Fag til et andet, gjør en Forhandling herom for Retten det muligt, at der kan tages det fornødne Hensyn til de individuelle Forhold, ligesom den ogsaa forebygger eventuelle Stridigheder herom mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. I Stridigheder om formentlige Brud paa Arbejdskontrakten tjener Kamret som Voldgiftsret.

Hvor disse Institutioner bestaa, er altsaa Lærlingeforholdenes Ordning ikke længere afhængig af den raa Overmagt, men af en fornuftig Overvejelse af Forholdene i den paagjældende Industrigren. En saadan Ordning af Læreforholdene er visselig langt mere ønskelig end Statens. Lovens Forskrifter i industrielle Spørgsmaal ere nødvendigvis altid stive og ubøjelige; de kunne ikke elastisk rette sig efter de forandrede Forhold og udelukker altid Hensynet til særlige industrielle Tilfælde. Arbejdskamrenes og Voldgiftsretternes Ordning af Lærlingeforholdene kan ikke blot tage Hensyn til enhver Forandring i de almindelige industrielle Forhold, men ogsaa til ethvert enkelt Tilfældes særlige Forhold.*) — —

I Frankrig omstyrtede den store Revolution den til da bestaaende forskriftsmæssige Ordning af Industrien, og ikke blot de gamle privilegerede Lav, men alle de forskjellige industrielle Reglements blev ophævede. De lovgivende Forsamlings Virksomhed paa dette Punkt var under Revolutionen kun negativ. Den indskrænkede sig til at fjerne de forskjellige Skranker for Industrien (ved Lov af 16de Febr. og 28de Marts 1791), ogsaa for Lærlingevæsenets Vedkommende. Dog var den offentlige Mening ingenlunde ubetinget gunstigt stemt for ubunden

---

*) Brentano.

Frihed for Lærlingevæsenets Vedkommende. Vi træffe ofte i de *cahiers*, hvor Vælgerne udtalte deres Klager og Ønsker, ved Siden af Udtalelser om det Ønskelige i de gamle Lavsprivilegiers Afskaffelse Forsvar for Opretholdelsen eller Fornyelsen af Lærlingebestemmelserne. Selv Marat virkede for Lærlingevæsenets Ordning ved Lovgivningsmagten. Vi finde i Nr. 19 af hans Blad «l'Ami du Peuple» ved Siden af et Forlangende om Lavenes Afskaffelse et Udkast til en Lov, der i sin første Paragraf bestemmer, at en streng Læretid paa 6 à 7 Aar skal være en Betingelse for Ret til at nedsætte sig som Haandværker. Dette nyttede dog foreløbig ikke noget: hele Lærlingevæsenet forblev overladt til den fri Overenskomst, indtil der ved Loven af 22de germinal Aar XI blev givet nogle Bestemmelser om, i hvilke Tilfælde Lærekontrakten kunde hæves, ligesom det ogsaa bestemtes, at Mesteren skulde give de Lærlinge han afskedigede et Afskedsbevis, og at ingen Mester maatte antage en Lærling, der altidligere havde arbejdet, medmindre han medbragte det nævnte Bevis.

Imidlertid begyndte man snart at anse denne Lov som utilfredsstillende, og under Ludvig Filip begyndte man at tænke paa en Afløser. Februarrevolutionen bragte nyt Liv i hele Arbejderlovgivningen, ogsaa i Lærlingspørgsmaalene. I Avgust 1848 indbragte Hr. Peupin et Lovforslag, hvorefter Ingen maatte tages i Lære i en yngre Alder end 12 Aar; Arbejdsdagen maatte ikke overskride 10 Timer; absolut Søndagshvile foreskredes; Lærlingetallet begrænsedes; Lærlingen skulde have Erstatningskrav paa sin Mester, naar han ikke var bleven tilstrækkeligt uddannet osv. Dette Lovforslag henvistes til «comité du travail», som, med de Parieu til Ordfører, afgav (Febr.

1849) en i det Hele gunstig Betænkning, om der end ønskedes noget større Raaderum for den private Overenskomst. Paa Grund af den konstituerende Forsamlings Slutning kom Lovforslaget imidlertid ikke til Forhandling. Men det følgende Aar, Marts 1850, indbragte Handelsministeren Dumas et nyt Forslag, der henvistes til «comité d'assistance», og Resultatet af Forhandlingerne i Udvalget og i Forsamlingen blev da, at der, efter en temmelig stærk Opposition af Venstre, den 22de Februar 1851 vedtoges en Lov om Lærlingevæsenets Ordning. Heri gives der Bestemmelser om Kontraktens Afslutning og Form (den kan ogsaa være mundlig), om Kontraktsforholdets Opløsning, om Mesters og Lærlings gjensidige Pligter (Mesteren er forpligtet til fuldstændig at oplære Lærlingen i Faget), om Længden af Lærlingenes Arbejdsdag, om Betingelserne for, at en Mester kan holde Lærlinge osv. — Loven, som i det Hele er temmelig moderat, afhjalp imidlertid ingenlunde Klagerne i Frankrig over Lærlingevæsenet, og en ved et kejserligt Dekret af 22de Juni 1863 nedsat «Commission d'enquête sur l'enseignement professionnel» fremdrager i sin Betænkning flere Klagepunkter, og anker særlig over den mangelfulde tekniske Oplæring, over at Mestrene ikke antage de unge Mennesker som egenlige Lærlinge, men som Haandlangere eller simple Arbejdere, hvis Uddannelse overlades til dem selv, og over at Kontraktforholdet er aldeles løst, idet de unge Mennesker løbe fra Værksted til Værksted osv.*)

I Frankrig have i den seneste Tid de mislige Lærlingeforhold bidraget til at fremkalde en Agitation til Gunst for Gjenoprettelsen vel ikke af de gamle Lav, men

---

*) Dr. Clamor Neuburg.

dog af noget dermed Beslægtet. I sin Bog «La revanche de la France par le travail» skildrer Paul Mazaroz med glimrende Farver den herlige Fremtid, som en af ham anbefalet industriel Organisation, — kaldet ikke *corporation* men *la famille professionnelle* —, formentlig vilde berede den franske Industri. — —

I Schweiz gives der ikke nogen for hele Forbundet fælles Lovgivning om Lærlingeforholdene; thi ogsaa den reviderede Forbundsforfatning af 1874 indrømmer kun med Hensyn til Arbejdet i Fabriker Centralmagten Lovgivningsmagt over Arbejderforhold. Den øvrige Næringslovgivning hviler fremdeles hos de 25 Kantoner, der saavel med Hensyn til Lovgivningens som Industriens Udvikling indtage aldeles forskellige Standpunkter. I adskillige Kantoner gives der nu slet ingen Industrilovgivning; i andre indskrænker den sig til Anerkjendelsen af forskellige gamle Skikke og Vedtægter; i atter andre indskrænker hele Industrilovgivningen sig til en Udtalelse af Anerkjendelsen af «Næringsfrihedens Princip». Nogle Kantoner have imidlertid en Lovgivning om Haandværker- og Industriforhold, og i de fire Kantoner Zürich, Bern, Baseland og Schaffhausen er der i Aarene 1841—55 givet forskellige Lovgivningsbestemmelser vedrørende Lærlingeforholdet, navnlig om Retten til at holde Lærlinge, om Lærekontraktens skriftlige Affattelse, om Mesterens Forpligtelse til tilbørligt at oplære Lærlingen, til at lade ham besøge Skoler, til ikke at anvende ham i sin private Husholdning, om Kontraktens Opsigelse, om Lærlingens Ret til ved sin Afsked at forlange et Lærebrev osv. Om Læretiden bestemmes, at den skal rette sig efter privat Överenskomst eller i Mangel heraf efter haandværksmæssig

Skik og Brug. Men ved Siden heraf vil Schweiz snart faa en hele Forbundet omfattende Fabriklov.*) — —

Østrig betraadte med sin «Gewerbeordnung» af 20de December 1859 Næringsfrihedens Grund. Den nævnte Lov indeholder vel en Del Bestemmelser om Lærlingevæsenet, men ingen af en saadan særlig Interesse, at der er Grund til at referere dem. Ved sine seneste Lovudkast paa det industrielle Omraade har den østrigske Regering søgt at gennemføre Næringsfrihedens Princip endnu mere konsekvent, end Loven af 1859 gjorde.**)

Tyskland havde, som de fleste andre Lande, en lavsmæssig Ordning af Lærlingeforholdet, der indeholdt ganske lignende Bestemmelser som den gamle engelske Lærlingelov. De enevældige tyske Regeringer, navnlig den preussiske, afskaffede imidlertid allerede i det 18de Aarhundrede adskillige af de gamle Lavsbestemmelser; men de sidste Rester af den gamle Lærlingeordning blev først fjernede i 1869 ved det nordtyske Forbunds ny Næringslov. Herved er Lærlingeforholdet blevet fuldstændigt ubundet, Gjenstand for fuldstændig fri formløs Overenskomst, og den Mester, fra hvem en Lærling løber bort, har intet Middel til at føre ham tilbage eller til at straffe ham; han kan kun — og i de fleste Tilfælde uden Resultat — gjøre Fordring paa Skadeserstatning. Heri indeholdes en stor Fristelse for Lærlingen: saasnart han nemlig har lært Noget, og den Tid begynder, da Mesteren skal drage Nytte af ham, løber han sin Vej for hos en anden Mester at finde højere Løn. Hyppigheden af saadanne Kontraktsbrud har imidlertid ogsaa haft slemme Følger for Lærlingen. Det betaler sig nemlig ikke mere

---

*) Prof. H. v. Scheel i Bern.

***) Dr. E. v. Plener i Wien.

for dygtige Mestre at holde Lærlinge, og de Mestre, der endnu holde Lærlinge, tænke ikke mere paa at oplære dem. De beskæftige derimod Lærlingen under hele Læretiden med et og samme Arbejde, og drage saaledes strax Nytte af ham, idet de spare Lønnen til en udlært Arbejder, der ellers maatte besørge Arbejdet. Lærlingen lærer altsaa ikke mere, som tidligere, hele Faget, men kun en enkelt Gren deraf, hyppigt kun en aldeles underordnet Gren. Redaktør Dannenberg fortæller saaledes i sit Skrift «Das deutsche Handwerk und die sociale Frage», i hvilket han med stor Iver forsvarer Mesterinteresserne og levende skildrer de nuværende mislige Tilstande, om Skræddersvende, der i hele deres saakaldte Læretid ikke have bestilt Andet end at sy Knapper i.

Medens Mestrene saaledes beklage sig over Forholdets Udarten, fremsætte Arbejderne aldeles tilsvarende Klager. De samme Misligheder, der allerede tidligere havde vist sig i England, vise sig nu her; de samme Klager, de samme længselsfulde Suk efter Fortidens svundne Institutioner, de samme Forslag som i England gjenfindes her.

Lærlingssystemet har hidtil skullet tjene et dobbelt Formaal: det har skullet tjene Lærlingen som et industrielt Undervisningsmiddel, og det har skullet give ham den fornødne Praxis, den fornødne Rutine. I begge Henseender er en Reform nødvendig. Med Hensyn til Lærlingssystemet som Undervisningsmiddel er det klart, at en Lærling, der har en Arbejder til Lærer, aabenbart ikke kan lære mere af denne, end denne véd. Men denne Viden er i de fleste Tilfælde aldeles utilstrækkelig. Det synes derfor nødvendigt, at Lærlingssystemet begrænses som Undervisningsmiddel, at Læretiden afkortes, forsaavidt den tjener som Undervisningstid, og erstattes ved Under-

visning i Industriskoler. Den Klage, at en Lærling ved den nubrugelige Læremaade ikke lærer hele sit Fag, men kun enkelte ofte meget underordnede Manipulationer, at en Arbejder, der rigtigt har tilbagelagt hele sin Læretid, alligevel ikke forstaar sig paa sin Profession, er meget almindelig. Naar en Del af Læretiden blev erstattet ved Undervisning i tekniske Skoler, vilde der skabes en Modvægt mod det nuværende Systems Mangler, og Kravet paa en mere alsidig Uddannelse af Arbejderne vilde blive imødekommet. Ogsaa vilde det derved lettes Arbejdere, der ikke kunne komme frem i et Fag, at gaa over til et andet. Der burde derfor oprettes saadanne Skoler, hvor der gaves Arbejderne Undervisning i Tegning, Geometriens, Mekanikens, Fysikens og Kemiens Begyndelsesgrunde, saavel som i de specielle Fag, de unge Mennesker ville hellige sig, og enhver Lærling skulde under sin Læretid være forpligtet til i et vist Antal Timer at besøge en saadan Haandværkerskole. Hos Mesteren skulde Lærlingen derimod fortrinsvis lære det Praktiske og erhverve sig Rutine. Ved Hjælp af en lille Løn og ved paa anden Maade at gjøre ham interesseret i Arbejdets forsvarlige Udførelse vilde man gjøre det sandsynligt, at han virkelig lærte Noget.

Med Hensyn til det Antal Lærlinge, en Mester maa beskæftige, have de tyske Arbejdere, ligesom de engelske, indgaaet Foreninger i det Øjemed at tvinge Mestrene til ikke at beskæftige udover et vist Antal Lærlinge, og saafremt dette Tal overskrides, nægte de at arbejde hos den paagjældende Mester. Men Foreninger, der ensidig hævde den ene Parts Interesser, kuene ikke virke heldigt, og i Erkjendelse heraf er der i Tyskland, atter ligesom i England, blevet dannet endel Voldgiftsretter eller snarere

Arbejdskamre, hvor Arbejdernes og Arbejdsgivernes modstaaende Interesser, ogsaa forsaavidt angaar Lærlingetallet, fredelig søges udjævnede. For disse Institutioner har navnlig Dr. Max Hirsch og de af ham stiftede Fagforeninger virket. Endvidere er der for ikke længe siden, navnlig paa Redaktør Dannenbergs Tilskyndelse, af en Kommission af hamborgske Industri-kamre blevet fremsat Forslag om, under Navn af «Neue Innungen», at stifte en Art Arbejder- og Arbejdsgiverforeninger, der skulde ordne Arbejderforholdene. Disse «Neue Innungen» skulde virke som Voldgiftsretter i alle Stridigheder om Arbejdskontrakter; fremdeles hører Dannelsen af Arbejdskamre («Einigungsämter») og Tilsynet med Lærlingeforholdet ind under dem. De synes i det Hele at have Meget tilfælles med de i England af Rupert Kettle stiftede Foreninger.*) —

De Misligheder, man paa saadanne Maader søger at raade Bod paa, sættes af Mange i en umiddelbar Forbindelse med Næringsloven af 1869. Heri fejler man imidlertid højlig. Forskjelligheden i Nutidens Lærlingevæsen i Sammenligning med Fortidens skyldes ikke ydre Grunde, men «kommer inde fra.» Ikke givne eller ophævede Love, ikke bestemte Indretninger eller Sædvaner, ikke engang en anden Opfattelse af Sagens Væsen have her øvet en afgjørende Indflydelse; men Behandlings-, Antagelses- og Undervisningsmaaden af Lærlinge har forandret sig, uden at dette har staaet klart for selve Industriens Bærere. Der maa derfor skjælnes mellem de egenlige afgjørende «sidste Grunde», der betingede Omvæltningen, og de ydre væsenlige kun symptomiske Fremtoninger, der foranledigedes herved.

---

*) Brentano.

Som en af hine «sidste Grunde» kan nævnes det moderne Lærlevingsvæsenes fuldstændige Løsriven fra al indre Sammenhæng med det paagjældende Fag i dets Helhed. Tidligere gik den ledende Tanke ud paa, at egenlig hele Professionen optog Lærlingen, og at Mesteren, til hvem Lærlingen blev overgivet, paa en vis Maade kun fungerede som Tillidsmand for en industripolitisk Organisation, medens Lærlingen paa sin Side for at kunne optages i Faget maatte godtgjøre sin Berettigelse hertil ved en Lærlevingsprøve, hvortil senere kom Svende- og Mesterprøver. Efterhaanden kom imidlertid Opfattelsen af de enkelte Fag som organiske Helheder i den Grad i Strid med Tidsaanden, at der neppe med større Forbitrelse er blevet løbet Storm mod noget Punkt end mod dette, og det blev i Virkeligheden umuligt at holde den gamle Inddeling opret eller benytte den som Grundlag for en ny Skikkelse. Hele Industriegrene forsvandt eller gik op i andre; andre hævede sig op paa ganske ny Grundlag og under ny Forudsætninger; atter andre optog Elementer i sig, der tidligere havde været dem ganske fremmede; Forbindelsen med Handelen, Maskinvæsenet, Associationens Driftsformer indvirkede omskabende; Storindustrien skabte ikke blot sine egne ejendommelige Forhold og Existensbetingelser, men øvede ogsaa, direkte eller indirekte, Indflydelse paa den lille Industri. Den gamle Profession «Haandværket» i sin konkrete Forstand ophørte at existere, og Lærlevingsvæsenet kunde følgelig heller ikke mere have sin Rod i det. Saaledes er Lærlevingsvæsenet, ifølge en indre Udvikling, blevet rent privat; det har mistet sin Karakter af Institution, og er blevet et simpelt Kontraktforhold; om Kontrakten opfyldes, vedrører kun de kontraherende Parter, og om offentlige Indretninger, der skulde

yde en Garanti, saasom Lærlingeprøver o. Lign., kan der ikke vel mere være Tale.

Til denne Hovedforandring knytter der sig nu forskellige Forandringer i Lønningsmaaden, Uddannelsesmaaden, Lærlingens Forhold til Mesteren osv. Tidligere optoges Lærlingen hyppigt i Mesterens Husstand, men fik ingen Løn, i alt Fald ikke stort mere end Lommepenge, hvorimod der ofte maatte betales ret anselige Lærepenge; nu optages han sjeldnere i Husstanden, Lærepengene ere faldne bort, Lønnen, omend oftest utilstrækkelig til at leve af, er hyppig et ikke aldeles ubetydeligt Tilskud. Og hvad Uddannelsesmaaden angaar, er Forskjellen her maaske endnu mere paafaldende. Man har sagt, at Storindustrien slet ikke kan paatage sig at uddanne Lærlinge. Dette er dog kun for en Del sandt. For mange Industriegrenes Vedkommende er det blevet til en Nødvendighed for Storindustrien at oplære Folk, og at denne Oplæring i kvalitativ Henseende nødvendigvis skulde staa tilbage for den Oplæring, den lille Industri giver, kan man ikke uden videre sige: den store Drift byder saa maugeartede Fordele, der er i den saa meget at lære, og det mindste Arbejde kan i den være saa gjennempræget af den mest fremskredne Teknik, at det meget vel er tænkeligt, at de i den store Drift Oplærte kunne naa en, omend anderledes formet, saa dog lige saa stor eller endnu større Dygtighed, end den lille Drifts Lærling kan opnaa. Træder hertil en ordenlig industriel Undervisning og Lejlighed til at opnaa Flersidighed (— f. Ex. ved at besøge flere i deres Driftsmaade forskellige men dog beslægtede Etablissementer —), saa vil Storindustrien kunne meddele en ganske anden Dygtighed, end den lille Industri nogensinde har været i Stand til. Men dette heldige Tilfælde

er desværre kun Undtagelsen. Reglen er, at det slet ikke kommer Læremesteren an paa at uddanne Lærlingen til en selvstændig Forretning. Uddannelsen har kun sjældent et større Maal for Øje end det at faa Lærlingen til at blive en dygtig Arbejder, der forstaar at besørge en enkelt, stærkt begrænset, Haandtering. Fabrik-Lærlingssystemet søger ikke at lære Lærlingen den paagjældende Industri i dens Helhed, men en enkelt Funktion, hvortil der netop trænges i det paagjældende Etablissement. Den Uddannelse, der paa den Maade gives, kan være meget intensiv og grundig, og kan forsaavidt betragtes som et Udtryk for Arbejdsdelingens store Princip; men Lærlingen opdrages ikke til industriel Selvstændighed. Dette er det Afgjørende: Fabriklærlingen opdrages kun, i de fleste Tilfælde, til Fabrikarbejder.

Den Slaphed, der er kommen ind i Kontraktforholdet, den Hensynsløshed, hvormed indgaaede Kontrakter brydes, staar i ligefrem Forbindelse med det foran Antydede: naar Lærlingen ikke staar under stærke moralske Indflydelser, naar han ikke føler sig som Led af et Hele, og naar han ser, at der ved hans Uddannelse ikke haves hans senere selvstændige Existens for Øje, vil han vanskeligere modstaa Fristelsen til at handle paa en ganske egenraadig og hensynsløs Maade. Og det er sikkert nok, at det nuværende Læreforhold kun sjældent øver en kraftig moralsk Indflydelse paa Lærlingen. Og medens Læremesteren savner Avtoritet over Lærlingen, har denne den Bevidsthed, at Læreforholdet er aldeles forbigaaende og derfor opløseligt, og der findes intet Hensyn til Kammeraternes Omdømme eller til nogen anden for de unge Mennesker kjendelig Form for den offentlige Mening, der kunde svække denne Bevidsthed. Mesteren har tabt Lysten til at tage

sig ordenlig af Lærlingens Uddannelse, og denne har lært efterhaanden at betragte det som sin Ret at bryde Forholdet, naar han fandt for godt.

Denne Udvikling medfører Farer saavel for den Enkelte som for Samfundet. Det unge Menneske, for hvem Op-læringen i et Fag ikke viser sig som Middel til fremtidig økonomisk Selvstændighed, men kun som Middel til den hurtigst mulige Opnaaen af rigelig Pengefortjeneste, og som under sin Uddannelse snarere svækkes end styrkes i sin moralske Opfattelse, taber for en Del Opfordringen til at søge den størst mulige Fuldkommenhed i sit Fag; det er ham kun om at gjøre at skaffe sig det størst mulige Pengeudbytte af sin erhvervede Færdighed, og hvis han saaledes kun naar utilfredsstillende Resultater, giver han ikke sin mangelfulde Uddannelse Skylden herfor og søger ikke at indhente det Forsømte, men han retter sine Bebrejdelser mod alt Muligt og Umuligt. Tilbagegangen i Arbejdspræstationernes Kvalitet er Noget, hvorover der almindelig klages; saadanne udlærte Svende, der tidligere fandtes, blive stedse sjeldnere. De slet lærte Arbejdere forlange høj Løn som en Ret, og naar de, paa Grund af deres Mangel paa Dygtighed, ikke kunne opnaa den, anklage de Samfundet herfor og hjemfalde til Samfundsforbedrernes Hærskare. Saaledes opstaar der Misfornøjelse med den bestaaende Orden, samtidig med at Lærlingene oplæres til Kontraktsbrud. Menneskets hele moralske Kvalitet gaar tilbage, fordi der i Lærlingssystemet mangler den moralske Kraft og det opdragende Princip. Og denne Tilbagegang finder sit Udtryk i haanende Ringeagt for bestaaende Rettigheder, i vildt Had til Stat og Samfund, i at al højere Stræben afløses af raa Nydelsessyge, og al

alvorlig Fremskridtsvirksomhed af magtesløs Agiteren og Demonstreren.*)

Imod de saaledes opstaaede Misligheder bør der ganske vist tages Forholdsregler. Men medens Nogle mene, at Alt i saa Henseende kan overlades til Arbejderne og Arbejdsgivernes private Virksomhed, mene Flere, at Kjærnen i Lærningevæsenets Reform maa være Tilvejebringelsen af et indre Sammenhold i det industrielle Liv, og at dette ikke kan skaffes tilveje ved den fri Virksomhed. Lovgivningsmagten maa, efter deres Mening, her træde til. Lovgivningsmagten maa søge at bekæmpe de Misligheder, der følge med Nutidens ejendommelige Former, hvorhos den skal holde sig for Øje, at Lærningevæsenet ikke er en Sum af simple Privatforhold, men en social Institution. Der bør derfor skabes en Myndighed, som har at føre Tilsyn med Lærningeforholdet og at udøve en vis Jurisdiktion over det. Denne Myndighed bør være en af Arbejdsgivere og Arbejdere sammensat Korporation. Det bør være dens Opgave at kontrollere og registrere Lærningekontrakterne, at øve et vist Lærningepoliti baade ligeoverfor Mestre og Lærlinge, og at fungere som en Voldgiftsret, til hvilken begge Parter kunne henvende sig. Andre Spørgsmaal, der blive at overveje, ere Spørgsmaalene om Hensigtsmæssighed af Lærlinge- og Svendepøver, om Læretiden, om industrielle Skoler osv. Vi skulle i en følgende Artikel se, hvad man i Tyskland mener om disse forskjellige Punkter.

---

*) Handelskammersekretær Julius Schulze i Mainz.
